

Szczecin, 11.03.2020 r.

dr hab. Barbara Rodziewicz, prof. US

Instytut Językoznawstwa

Uniwersytet Szczeciński

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ**PANA MAGISTRA BARTOSZA JUSZCZAKA*****JĘZYKOWO-KULTUROWY OBRAZ PRZESTRZENI MIEJSKIEJ WYBRANYCH******MIAST SŁOWIAŃSZCZYZNY NA PRZEŁOMIE XIX I XX WIEKU******(POLSKO-CZESKO-ROSYJSKIE STUDIUM PORÓWNAWCZE)***

Uniwersytet Wrocławski Dziękuję Wydziału Filologicznego		
Wpłynęło do WF	17-03-2020	Załącznik
Wpl. do jedn. org.	Data	Symbol
Znak		

Rozprawa pana magistra Bartosza Juszczaaka napisana pod kierunkiem prof. dr. hab. Michała Sarnowskiego jest jedną z ciekawszych i aktualniejszych propozycji badawczych, jakie w ostatnim czasie wchodzą do obiegu naukowego. Przedłożona praca bardzo udanie wpisuje się w najnowsze trendy studiów językoznawczych, które wiązać należy z prowadzonymi od zaledwie mniej więcej dwudziestu lat badaniami tzw. *linguistic landscape* czy też, ściślej rzecz ujmując, *linguistic cityscape*, cieszącymi się, zwłaszcza w ostatnim czasie, niesłabnącą popularnością i zyskującymi na znaczeniu z uwagi na intensyfikację procesów globalizacji oraz związanej z nimi dynamiki kształtowania się i przemian więzi tożsamościowych określonych grup językowych. Praca pana magistra Bartosza Juszczaaka skoncentrowana na zagadnieniach językowych przełomu XIX i XX wieku stanowi w tym obszarze cenne uzupełnienie realizowanych współcześnie badań, dostarczając wielu interesujących i wartościowych danych, szczególnie w kontekście socjolingwistycznym, etnologicznym oraz historyczno-kulturowym. Jest ona tym wartościowsza, że ujmuje problematykę badawczą w trzyjęzycznej konfrontacji.

Rozprawa składa się, zgodnie z zasadami pisania prac doktorskich, z *Wprowadzenia*, zawierającego najistotniejsze uwagi odnośnie do uzasadnienia wyboru tematu, hipotezę badawczą oraz ogólnie nakreślone cele badawcze, pięciu rozdziałów merytorycznych – 1. *Przestrzeń miejska jako kategoria badawcza lingwistyki*, 2. *Dialekty miejskie w Polsce, Czechach i Rosji*, 3. *Założenia metodologiczne rekonstrukcji przestrzeni miejskich w dialektach miejskich Warszawy, Brna i Moskwy*, 4. *Składowe językowo-kulturowego obrazu*

przestrzeni miejskich Warszawy, Brna i Moskwy, 5. *Językowo-kulturowy obraz przestrzeni miejskich warszawy, Brna i Moskwy. Próba syntezy i Zakończenia*, w którym Autor podsumowuje przeprowadzone analizy. Do pracy dołączono *Wykaz skrótów* oraz obszerny *Wykaz cytowanej literatury*, na który złożyły się dane bibliograficzne materiałów źródłowych oraz literatury przedmiotu uporządkowanej według przejrzystego kryterium językowego. Wypada przy tym podkreślić, iż rozprawa liczy wprawdzie 195 stron, ale pozbawiona jest jednocześnie tym samym jakichkolwiek dłużyzn i wątków, które można by było uznać za niepotrzebne. Konstrukcja pracy jest przemyślana i w pełni odpowiada postawionej przez Autora hipotezie oraz wybranym metodom opracowania zagadnień stanowiących kwintesencję obszaru badawczego.

W ogólnym zamyśle Autora opracowanie ma dowieść, iż „przestrzenie kulturowe Warszawy, Brna i Moskwy przełomu XIX i XX w., stanowiąc kategorie odmienne z perspektywy własnych kultur narodowych, posiadają zespół cech zbieżnych, analogicznych, które dają podstawę do traktowania przestrzeni miejskich tych miast jako typologiczne i kulturowo podobnych, a przez to zestawialnych ze sobą” (s. 8). Doktorant uszczegóławia cel dociekań naukowych formułując następujące cele badawcze:

- „**pierwszy** z nich („lokalny”) zakłada opis i charakterystykę przestrzeni miejskich opisywanych miast, na które będą się składały: syntetyczna prezentacja dialektu miejskiego danego miasta (stan obecny oraz rys historyczny), rekonstrukcja obrazów przestrzeni miejskich wyłaniających się z materiałów leksykograficznych i onomastycznych dotyczących trzech miast” (s.8);
- „**drugi** cel („globalny”) przewiduje konfrontację polsko-czesko-rosyjską nastawioną na wyszukiwanie i konsekwentne odnotowywanie zbieżności i analogii we wszystkich odcinkach badawczych” (s. 8).

Cele pracy, czyli próba potwierdzenia skonkretyzowanej hipotezy badawczej, są sformułowane bardzo dobrze. Konsekwentna ich realizacja widoczna jest w całej rozprawie zarówno w ujęciach ogólnych, jak i w szczegółowych.

Rozdział pierwszy pracy *Przestrzeń miejska jako kategoria badawcza lingwistyki* ma w istocie charakter pogłębionego wprowadzenia do problematyki badań, w którym Autor odwołuje się do rozmaitych koncepcji przestrzeni i jej funkcji społeczno-kulturowych, poczynając, co szczególnie interesujące, od tradycji filozoficznej, poprzez ujęcie

socjolingwistyczne i kulturowe aż po badania *stricte* lingwistyczne, oraz omawia kluczowe w proponowanym obszarze badawczym elementy przestrzeni językowej Warszawy, Brna i Moskwy, koncentrując uwagę na pojęciu dialektu miejskiego. Zwraca tutaj uwagę do literatury. Pan magister Bartosz Juszcak korzysta z najnowszych opracowań, nie tylko polsko-, ale również rosyjsko- i czeskojęzycznych, co świadczy o znakomitym przygotowaniu filologicznym i wysokiej kompetencji lingwistycznej w zakresie dwóch języków obcych.

Rozdział drugi *Dialekty miejskie w Polsce, Czechach i Rosji*, najobszerniejszy, stanowiący zarazem część teoretyczną rozprawy, to synoptyczny, ale bardzo kompetentnie dokonany przegląd stanu badań zjawiska objętego założeniami rozprawy. Autor przeprowadza klarowną i erudycyjną dyskusję nad sytuacją językową dialektów miejskich w Polsce, Czechach i Rosji na tle historyczno-kulturowym i socjologicznym, w oparciu o trafnie dobraną literaturę przedmiotu definiuje pojęcie dialektu miejskiego oraz formułuje jego cechy dystynktywne w każdym z omawianych obszarów językowych. Rozważania teoretyczne dopełnia przegląd dialektów miejskich wyodrębnionych dotychczas przez językoznawców polskich, czeskich i rosyjskich. Czytelnik znajdzie w tej części rozprawy między innymi również kluczowe informacje na temat rozwoju i specyfiki językowej takich fenomenów *linguistic cityscape*, jak gwara warszawska, hantec czy moskiewski dialekt miejski. Wiedza i sprawność pana magistra Bartosza Juszcaka w przeprowadzonej logicznie i składnie rekapitulacji daje odbiorcy wyraźny obraz nie tylko stanu nauki w zakresie badań nad dialektami miejskimi, lecz zarysowuje także precyzyjnie problem badawczy postawiony przez Autora recenzowanej pracy. Po zapoznaniu się z najobszerniejszym teoretycznym rozdziałem pracy stwierdzam, że Doktorant wykazuje się w stopniu bardzo dobrym zdolnością syntetyzowania pokażnej spuścizny naukowej w języku polskim, czeskim i rosyjskim, która obejmuje różne podejścia, szkoły i orientacje teoretyczne. Istotną zaletą tej części pracy jest jej kompleksowy charakter, każdy z wprowadzonych przez Autora wątków przedstawiony został wyczerpująco. Pan magister Bartosz Juszcak wykazuje się w niej świetną znajomością problematyki dialektologii miejskiej oraz niezwykłą erudycją. Widoczna jest dbałość Doktoranta o prezentację teoretycznych założeń w ścisłym powiązaniu i w duchu zamierzonego zamysłu analitycznego, co poświadcza jego dojrzałość naukowo-badawczą.

Trzon rozprawy doktorskiej pana magistra Bartosza Juszcaka stanowią ciekawe i zarazem bardzo dobrze opracowane rozdziały czwarty oraz piąty, poprzedzone rozdziałem

trzecim, w którym Autor przekonująco wyjaśnia wybór metod badawczych – opisowej, z zastosowaniem uzasadnionej i wyczerpująco opisanej klasyfikacji pól semantycznych, oraz konfrontatywnej. Podstawę rekonstrukcji językowego pejzażu wybranych przestrzeni miejskich stanowi rozbudowana szczegółowa klasyfikacja semantyczna leksyki w wytyczonych przez Doktoranta nadrzędnych polach: 1. CZŁOWIEK, 2. GRUPY KULTUROWE, 3. DYSKURSY GRUP KULTUROWYCH, 4. PRZEDMIOTY I ARTEFAKTY MIEJSKIEJ PRZESTRZENI KULTUROWEJ, 5. NAZWY ŚRODKÓW TRANSPORTU MIEJSKIEGO (s. 86-88).

Recenzowana praca ma solidną podstawę empiryczną. Stanowi ją obszerny trzyjęzyczny korpus badawczy, zawierający dane językowe wyekscerpowane z trzech źródeł leksykograficznych. Są to: *Słownik gwary warszawskiej* Bronisława Wieczorkiewicza, *Язык старой Москвы. Лингвоэнциклопедический словарь* autorstwa Владимира Елистратова i *Slovník nespisovné češtiny* Jana Hugo.

Na rozdział czwarty *Składowe językowo-kulturowego obrazu przestrzeni miejskich Warszawy, Brna i Moskwy*, analityczny, składają się trzy podrozdziały: *Leksykalny portret mieszkańca Warszawy, Brna i Moskwy*, *Przedmioty w miejskiej przestrzeni kulturowej – dialektalne nazwy pospolite i nieoficjalna urbanonimii* oraz *Elementy obcojęzyczne w przestrzeniach kulturowych Warszawy, Brna i Moskwy*. Swoją analizę Doktorant prowadzi w sposób systematyczny, w pełni zdyscyplinowany i konsekwentny, klasyfikując materiał leksykograficzny rzetelnie i dogłębnie, zgodnie z przyjętymi w rozdziale metodologicznym kryteriami, doszczegółowionymi, rozbudowanymi, dostarczając tym samym jakże pożądanych i cennych w *linguistic landscape studies* oraz *urban studies* informacji na temat dziedzictwa kulturowego trzech zbiorowości językowych, w którym odnaleźć można echa wieloletniej tradycji, ślady historii miasta, a przede wszystkim, co najważniejsze, i co konstatuje sam Doktorant (s.5, s. 86), ślady pozostawione w przestrzeniach miejskich przez zamieszkujących je ludzi, którzy tam pracowali, zrzeszali się, tworzyli, bawili się i organizowali przestrzeń miejską, jak również świadectwa różnorodnych form społecznej koegzystencji i interakcji zachodzących pomiędzy członkami miejskiego kolektywu. Zgromadzony i sklasyfikowany w tej części pracy bank danych stanowi również doskonałe źródło wiedzy o wielokulturowości i kontaktach językowych mieszkańców Warszawy, Brna i Moskwy przełomu XIX i XX wieku.

W rozdziale piątym *Językowo-kulturowy obraz przestrzeni miejskich warszawy, Brna i Moskwy. Próba syntezy*, zamykającym część analityczną pracy, pan magister Bartosz Juszcak potwierdza widoczną w całej pracy dociekliwość badawczą, łącząc ją z umiejętnością przeprowadzania przekonujących syntez, omawiając poszczególne etapy badań w ujęciu konfrontatywnym trójjęzycznym i trójkulturowym. W przejrzysty i logiczny sposób Doktorant rekapitułuje poszczególne pytania empiryczne, stanowiące weryfikację sformułowanej we wstępie hipotezy badawczej o wysokim stopniu zbieżności typologicznej i kulturowej przestrzeni miejskich Warszawy, Brna i Moskwy, miast rozwijających się w porównywalnych warunkach ekonomicznych, demograficznych i językowych. Kolejne partie rozważań analitycznych wieńczą refleksyjne, wiarygodne podsumowania ugruntowujące moje przekonanie o dojrzałości badawczej Doktoranta.

Konkludując swój wywód, w *Zakończeniu*, Autor bardzo słusznie zauważa również, iż wylaniający się z przeanalizowanych danych leksykograficznych pejzaż językowy wybranych przestrzeni urbanistycznych odzwierciedla też swoistą osobowość miasta, jego niepowtarzalny charakter, kształtujący się przede wszystkim pod nieustającym wpływem czynników antropologicznych. Warta podkreślenia jest ponadto świadomość zarysowanych przez Doktoranta potencjalnych perspektyw i kierunków prowadzenia dalszych badań, otwierających nowe możliwości analityczne, które wykraczają poza zakreślone w rozprawie horyzonty czasowe i przyjęte rozwiązania.

Wniosek końcowy

Bardzo pozytywnie oceniam warstwę merytoryczną i formalną rozprawy doktorskiej pana magistra Bartosza Juszcaka. Wśród wielu zalet pracy zdecydowanie wymienić należy następujące: aktualność podjętej tematyki, szerokie tło badawcze, właściwie i obszernie przedstawiony stan badań, zebranie i przeanalizowanie bogatej literatury polskiej i obcojęzycznej w zakresie przedmiotu pracy, stosowanie wyczerpujących przypisów uzupełniających główny wątek narracyjny, czytelność, logiczność i klarowność wypowiedzi, bardzo dobrze dobrany materiał językowy i metody badawcze, przejrzysta i łatwa do prześledzenia część empiryczna, trafne i wiarygodne wnioski końcowe, wyrazisty i bardzo dobry merytorycznie język i styl pracy.

Przechodząc do konkluzji, stwierdzam z pełnym przekonaniem, iż przedłożona do oceny praca pana magistra Bartosza Juszcaka to nie tylko bardzo dobra, samodzielna,

oryginalna praca naukowa, lecz przede wszystkim interesujący i wartościowy wkład do *linguistic landscape studies*. Spełnia ona wymogi stawiane tego rodzaju pracom i bezsprzecznie może stanowić przedmiot dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Równocześnie, korzystając z przywilejów recenzentki, zgłaszam wniosek o wyróżnienie rozprawy doktorskiej pana magistra Bartosza Juszcza i rekomenduję wydanie jej drukiem.

Barbara Uodzienin